

Familia și factorii de ordin familial care pot determina inadaptare școlară, eșec și devianță comportamentală

S-a constatat că *inadaptarea școlară* este una de *comportament*, atât sub aspectul pedagogic instrucțional al înșușirii sarcinilor de învățare și realizare a indicatorilor, cât și sub aspectul relațional, respectiv dificultățile și nivelul scăzut de relaționare a elevilor în cauză, cu părinții, profesorii, colegii și nerespectarea regulamentelor, a normelor și valorile care asigură normalitatea vieții, colectivității școlare și extrașcolare.

Familia, matrice de viață fundamentală pentru existența și formarea personalității elevului, ca mediu educativ determinant, dar și ca sursă de dezadaptare școlară și de comportament deviant al elevului, prin factori psihopedagogici, cu efect cauzal negativ.

Familia este desigur determinată, în primul rând prin condițiile economice, materiale, de hrană, îmbrăcăminte, locuință, de organizarea unui ritm al vieții, de nivel cultural și comportamental, de integrarea socială prin care își pune desigur amprenta pe existența și dezvoltarea copilului, a elevului, în mod hotărâtor.

Factorii de *ordin psihopedagogic*, rezultați din familie sunt într-o paletă foarte largă și nu există posibilitatea de a-i cuprinde pe toți cei care determină comportament deviant sau chiar delictual la elevi, oprindu-ne doar asupra unor seturi dintre acești, și anume:

a.) **Deficite de *climat familial* și de *structură familială*.** Se observă împărțirea acestora în două: de *climat* și de *structură și funcționalitate* familială.

Sub aspectul *climatului*, fiecare familie are o anumită tonalitate, continuitate, armonie, echilibru saudezechilibru familial; toate acestea având ca factor comun un element de afectivitate, care adeseori este inefabil, greu detectabil în mod direct, ca multe alte procese psihice de mare subtilitate, dar care în același timp are o acțiune permanentă, profundă și de durată asupra formării și dezvoltării personalității.

Una este plinătatea sau normalitatea afectivă și alta este curența afectivă, însoțită adeseori de o curență educativă, care împreună dau în mod previzibil efecte nu numai de stagnare sau involuție psihosomatică, dar și comportamental deviantă și delictuală.

Curența afectivă trebuie să o gândim în formarea, persistența ei sau discontinuitățile ei, începând cu primele zile de după naștere, până la încheierea adolescenței cel puțin.

Încă de la mijlocul secolului trecut s-a impus ideea că sugarul are *nevoie de dragoste* mai mult decât de prezența fizică a mamei biologice, astfel că s-a impus progresiv o noțiune nouă, cea de *carență afectivă*, diferită progresiv de noțiunea de *carență maternală prin separare*.

S-a demonstrat de asemenei cum *carențele afective* produc inevitabil *frustrări*, despre care se știe că determină agresivitatea

- *carență afectivă* sub aspectul sferei înglobează toate cazurile de *carență maternală și paternală*, inclusiv speciile acestora de:
 - *carență completă* (prin absență sau rupere);
 - *carență relativă* (incluzând cazurile în care relațiile cu părinții sunt rare, intermitente sau provizoriu rupte);
 - *carență latente*, în care prezența fizică a părinților este asigurată, însă fără ca ei să ofere dragostea de care copilul are nevoie:
 - ⇒ fie că ei au o atitudine de respingere activă, cu ostilitate manifestată pentru copil;
 - ⇒ fie că ei au o atitudine de respingere mărcită (manifestări de dragoste refulate din cauza unei *culpabilități oedipene* inconștiente; indiferență față de copil la părinți narcisiști sau depresivi sau absoluviți provizoriu de un doliu, etc.).

Pe scurt, *carență afectivă* înseamnă lipsa sau insuficiența afecțiunii.

Efectele curenței afective sunt cu atât mai grave și mai ireversibile cu cât este mai precoce și mai durabilă existența acesteia. Sigur că ele se pot clasifica în:

- *efecte pe termen scurt* (cum sunt cele descrise de R. Spitz, 1945), cum ar fi *hospitalismul*, oprirea sau regresia dezvoltării motorii și psihice (anțrenând stagnarea sau scăderea coeficientului de dezvoltare);
- *efecte pe termen lung*, multe confirmate din diferite studii *anamnestice* (din relatari biografice ale adulților), care confirmă însemnatatea curențelor afective precoce la subiecții *intârziati, schizofrenici, delincvenți*.

Dacă luăm în seamă afectivitatea precoce și efectele distructive ale lipsei acesteia, cu cât ea este mai de timpuriu instaurată se constată că dincolo de 5 luni de separare de mamă apare *ospitalismul* și se instalează perturbații grave ale personalității (inteligență și afectivitate) copilului.

Alte surse de generare a curenței afective sunt uneori fortuite, anume sunt cazuri în care separarea de mediul familial este indispensabilă. În asemenea cazuri copilul trebuie pregătit pentru

Proiect co-finantat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020
Axa prioritara: Educație și competențe; Obiectiv specific 6: Îmbunătățirea competențelor personalului didactic din Invățământul pre-universitar în vederea promovării unor servicii educaționale de calitate orientate pe nevoile elevilor și a unei școli incluzive
Denumirea proiectului: DidactForm - Cadre DIDACTice FORmate pentru educatie inclusiva de calitate (POCU/73/6/6/106758)

această încercare, spre a-i risipi, pe cât posibil, anxietatea inevitabilă. Trebuința de a iubi și de a fi iubit nu este mai puțin importantă la vîrsta adulță.

Acceptăm ca o valoare orientativă concluziile sub aspectul atitudinii științifice pe care trebuie să o avem privind efectele psihopatologiei ale curențelor afective, concluzii formulate de J. M. Petot (în Doron și Parot – 1999, pg. 123) și anume:

1. că existența curențelor afective precoce nu este generală în diversele stări patologice și că nu s-a demonstrat că la toți subiecții care le-au suportat apar ulterior tulburări psihopatologice;
2. că până în prezent nu a fost posibil să se pună în evidență o legătură specifică într-o anumită formă de curență afectivă și un anumit tip de tulburare psihopatologică.

Fără să negăm necesitatea de a lua în seamă concluziile lui Petot, readucem în atenție carte pe care o putem considera reprezentativă, și anume „Aspecte ale dezvoltării afectivității feminine – Studiu psihopedagogic”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, scrisă de cercetătoarea și psihologul român Caterina Bagdasar.

Începând cu primul capitol, *Nevoia afectivă în copilărie și Importanța mediului familial și a relațiilor afectuoase dintre părinți pentru dezvoltarea viitorului copil încă din stadiul prenatal...* și continuând cu toate celelalte capitole vizând formarea și dezvoltarea personalității afectivității, autoarea ajunge să descrie multe fenomene de devianță și inadapatare școlară și profesională pe baza unor studii de caz și cercetări concrete.

Chiar dacă multe din manifestările negative deviante și chiar de delicvență ale unor eleve sau elevi au fost *tranzitorii*, în același timp sunt prezentate cazuri care se *cronicizează* și care dacă se mai coreleză și cu *boli tiroidiene* sau de altă natură dau naștere unor coșmaruri cotidiene pentru cei din jur, de-a lungul întregii vieți.

Fără a putea reda constatăriile și considerațiile mai în amănunt, vom reda mici fragmente, considerații, care se înțelege, pot fi, în măsura în care spațiul ne permite, exemplificate cu cazuri, cu situații.

Astfel, în capitolul V, *Consecințele neînțelegerei afective a fetelor de către părinți* (p. 82) exemplifică cum „un lucru atât de neînsemnat poate aduce atât de mari tulburări în conștiință și conduită fetelor, cu atât mai mari vor fi consecințele ce le lasă în psihicul lor din fragedă copilărie, neregulile din propria lor viață familială” sau „... Nenumărate sunt tragediile vieții afective care-și au originea în fragedă copilărie” (p. 89).

În capitolul VI, *Alți factori de viață familială care pot devia dezvoltarea afectivă normală a fetelor*, arată următoarele cu caracter de constatare generală:

Proiect co-finantat din Fondul Social European prin Programul Operajonal Capital Uman 2014-2020
Axa prioritara: Educație și competențe; Obiectiv specific 6: Îmbunătățirea competențelor personalului didactic din învățământul pre-universitar în vederea promovării unor servicii educaționale de calitate orientate pe nevoile elevilor și a unei școli incluzive
Denumirea proiectului: DidactForm - Cadre DIDACTiceFORmate pentru educatie inclusiva de calitate (POCU/73/6/6/106758)

„... Tot atâtea probleme afective au ridicat pentru noi fetele lipsite de părinți, fetele cu părinți divorțați, fetele lăsate în grija exclusivă a unei mame văduve, fetele cu părinți care o țineau mereu în scandaluri, în sfârșit, toate acele fete pentru care familia constituia un mediu nefast.

Mediul social normal al copilului este dragoste sub dublul ei aspect: dragostea părinților pentru copil și dragostea părinților între ei. Dacă ea nu există, viața afectivă a copilului nu se va dezvolta normal, afectivitatea sa va fi mereu rănită și consecințele *disarmoniei mediului său familial* se văd curând” (p. 83-84).

Se exemplifică și cazuri când *exagerarea dragostei față de un copil*, fie că-i vorba de băiat sau fată, conduce la o menținere în infantilitate. Se concluzionează firesc asupra acestui aspect:

„... Copilul – băiat și fată – are nevoie de dragoste părintească, fără de care nu poate trăi și nu se poate dezvolta; dar această dragoste trebuie să fie o dragoste echilibrată, normală, care să nu-l împiedice să-și personalizeze afectivitatea.”

Sigur, educatorul trebuie să țină seama de *susceptibilitatea* pe care o au în egală măsură fetele și băieții adolescenți în faza pubertății și să țină seama de faptul că fiecare dintre ei are maniera sa de a crește și că ei însiși se consideră pe sine un caz aparte.

În capitolul X (subcapitolul 2), *Forme anormale de comportament afectiv* se arată că multe fete sunt înzestrăte cu o constituție emotivă, care, fără intervenția unei educații corespunzătoare, a unui mediu familial echilibrat pot să ajungă la destul neplăceri în viață, precum carențele afective, diverse zguduiri fizice și psihice neobișnuite, care însă au fost corelate cu asistență psihopedagogică, educativă corespunzătoare.

Multe comportamente grave din punctul de vedere afectiv și social „... sunt acelea se substrat *mitomaniac*, istic și pervers” (p. 186). Dacă intervine și o bază glandulară, atunci fetele devin „... inadaptabile, jignesc prin acrele lor de superioritate, pin punerile la punct cu orice ocazie... văd cu ochi răi sociabilitatea celorlalte fete, declarând-o emfatic „ușurință”, se arată față de ele disprețuitoare, rele, într-un mod agresiv și nociv”.

Și *nevoia de dominare afectivă* exprimată în forme agresive poate avea o bază glandulară... *Fetelor virile ca și femeilor*, cărora bogăția secrețiilor le aduce o accentuare a caracterelor masculine, îi se accentuează și nevoia de a proteja, ca și spiritul autoritar, dorința de a comanda și o anumită forță și rezistență.

Sunt descrise și alte modalități de exprimare a dezechilibrului afectiv și ca o premisă pentru devianță, cum este faptul că unele „... se consideră peste orice limită superioare ca să nu mai facă efortul să se adapteze la viața reală”.

Proiect co-finantat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020
Axa prioritara: Educație și competențe; Obiectiv specific 6: Îmbunătățirea competențelor personalului didactic din învățământul pre-universitar în vederea promovării unor servicii educaționale de calitate orientate pe nevoile elevilor și a unei școli incluzive
Denumirea proiectului: DidactForm - Cadre DIDACTice FORmate pentru educatie inclusiva de calitate (POCU/73/6/6/106758)

În capitolul XI, *Reacțiile și modificările comportamentului fetelor (și al femeilor) în caz de frustrare a obiectului dragostei lor*, autoarea exemplifică un minimum de forme de frustrare afectivă, cum sunt:

1. Frustrarea copilului de personalitatea sa printr-o dragoste prost înțeleasă de părinți.
Cazul poate avea loc atunci când:
 - a.) fata sau băiatul este copil unic în familia sa și toți îl răsfăță. Îi satisfac toate capriciile, făcându-l să credă că este permis orice în limita opiniilor și sentimentelor acestora;
 - b.) sau când unul dintre părinți, lipsit de dragostea conjugală, își concentrează toată afecțiunea asupra copilului (rod al acestui cuplu dezbinat), căruia îi falsifică și îi oprește dezvoltarea personalității;
 - c.) sau când copilul este total neglijat afectiv din alte motive.
2. Frustrarea copilului care e îndepărtat de mama sa, fiindcă i-a prilejuit, cu ocazia nașterii în afara căsătoriei, multă desconsiderare socială și multă nefericire. Cazul are loc mai ales în societățile în care „fata-mamă” nu se bucură de un tratament corespunzător (nu este cazul societății noastre actuale și nici chiar a celei dinainte de '89).
3. Frustrarea suferită de o fată Tânără în situația de excepție, când mama ei, mai ales vitregă, profită de prezența logodnicului fetei în casă ca să-l „cucerească” sau, și mai grav, o căsătorește cu propriul ei iubit (aceste fenomene sunt frecvente acum, mai ales în condițiile unor „clanuri de diferite etnii”, etc.) (p.196).

Faptul că aceste câteva date elementare despre *rolul determinant al familiei în dezvoltarea echilibrată și în prevenirea din cauze afective și educaționale a devianței și delinvenției* sunt cunoscute mai de timpuriu de cei care acum sunt studenți și care vor întemeia familii în viitor, ar putea să aibă un rol preventiv pe cât se poate, ca ei să nu repete erorile celor dinaintea lor.

După definițiile unor antropologi – ca George Peter Murdock, în *Social Structures*, 1949 – *familia* este în sens larg: grupul social ai cărui membri sunt legați prin raporturi de vîrstă, căsătorie sau adopție și care trăiesc împreună, cooperează sub raport economic și au grijă de copii. Cea mai răspândită în prezent este aşa numita *familie nucleară*, care e formată din soț – soție și care este grupul social format din cuplul căsătorit și copiii acestuia.; familia nucleară permite realizarea, în

Proiect co-finanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020
Axa prioritară: Educație și competențe; Obiectiv specific 6: Îmbunătățirea competențelor personalului didactic din învățământul pre-universitar în vederea promovării unor servicii educaționale de calitate orientate pe nevoile elevilor și a unei școli incluzive
Denumirea proiectului: DidactForm - Cadre DIDACTiceFORmate pentru educatie inclusiva de calitate (POCU/73/6/6/106758)

sensul actual, a patru funcții fundamentale pentru viața socială umană: *sexuală, economică, reproductivă și educațională*.

În „Dicționar de sociologie” (coordonatori Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, Ed. Babel, București, 1998), se face o interpretare a celor patru funcții fundamentale, arătându-se că (p. 235): „... fără realizarea primei și a celei de a treia funcții, societatea s-ar stinge, fără a doua viață ar înceta, iar fără a patra cultura s-ar sfârși.”

Familia nucleară are mare universalitate și utilitate socială dar, poate să genereze multe probleme în măsura în care nu se realizează adecvat funcțiile ei. Acum, în prezent, cel puțin în societățile europene sau de cultură europeană, în familie este răspândit sistemul egalitar, putere sau autoritatea fiind relativ distribuite între soț și soție.

Am considerat că nu este suficientă doar semnalarea deteriorărilor de tonus afectiv, de climat afectiv familial, ci este necesară și o enunțare a cauzelor și a posibilelor souții de depășire a tensiunilor familiale în speranța că prin aceasta se previn cauzele carențelor afective și educaționale și se previne în mai mare măsură comportamentul deviant și delincvent provenit de aici.

Carența educativă, frecventă în mediile defavorizate, poate lua forma unei întârzieri uneori definitive. Evoluția riscă în acest caz să treacă spre deficiență culturală sau spre *comportament asocial* (dacă nu și antisocial).

În multă și complexă trudă pe care trebuie să-o realizeze cadrul didactic, chiar începând de la cele pe care le semnalează psihologia educațională, inclusiv în legătură cu carențele afective și carențele educative, cu tensiunile în familie și rolul de surse pentru aceste carențe, în efortul de cunoaștere a mai multe laturi ale personalității elevului, o cale o reprezintă *ancheta socială*.

Aceasta trebuie să fie un procedeu de adunare a informației și de *observație* asupra *subiecților*, a familiilor sau a *grupurilor sociale*, pe care trebuie să o efectueze profesorul în mediul lor de viață, cu scopul unei cercetări metodice, de verificare de ipoteze, de *mărturie* sau înaintea unei intervenții de natură administrativă (inclusiv asupra copilului, cum ar fi exmatricularea sau eliminarea, sau altele).

Se cercetează criteriile de *disfuncție a sistemului familial* și de *vulnerabilitate* la influențele mediului; relevantă este viziunea sistemică, inclusiv prin efectele asupra subsistemului numit „copiii familiei”.

În diversitatea familiilor putem constata:

Sub aspectul permisivității, al climatului autoritar sau permisiv:

- *familii liberale*, care dezvoltă inițiativele copilului, îi dezvoltă și fermitatea în acțiuni, curiozitatea epistemică, spiritul obiectiv de autoevaluare;
- *familia reprimatoare*, care înnăbușe spiritul de independență al copilului, nu poate să ajungă la autoevaluarea obiectivă a sa tocmai pentru că nu a fost pus în situații de inițiativă și fermitate în acțiuni și ca urmare nu are o identitate, o părere despre sine, o conștiință de sine adecvată.

Din punctul de vedere al nivelului de integrare socială s-au deosebit:

- *familii integrate social*, sigure de ele, care prezintă un grad ridicat de receptivitate socială;
- *familia la limita integrării*, nesigure, închistate, refractare la tot ce apare nou pe plan social.

După un alt criteriu, familiile au mai fost clasificate în:

- *familii active*, a căror principală însușire este aceea de a se afirma, de a lupta cu greutățile, de a se impune, în sensul bun al cuvântului, în societate și care încurajează la membrii mai tineri ai familiei, a dinamismului, a încrederii în sine, a motivației muncii;
- *familiile pasive*, indiferente, indolente, care generează sentimentul de eșec, de neîncredere în viață, de descurajare, lupta cu obstacolele vieții întâlnite în activitate.

Sub aspectul completitudinii sau incompletitudinii familiilor, a modului lor de constituire sau reconstituire, se deosebesc:

- familiile în care există *părinții*, care formează *miezul grupului familial*;
- familiile în care absența temporară a unuia dintre părinți, situația de deces a unuia sau ambilor părinți, etc., prezentând tot atâtea condiții cu răsunet diferit asupra mediului familial și al echilibrului psihic al copilului;
- situația de pierdere a unuia dintre părinți, în sensul că nu mai este direct în familie, lângă copii, poate fi și *divorțul*.

Divorțul.

Divorțul este ruperea legală a căsătoriei care se poate face în principal din următoarele cauze:

- cauză sexuală, nesatisfacerea unuia sau altuia din cuplu sub aspectul sexual;
- cauză caracterială (mari divergențe de opinie, e educație și îndeosebi în problema valorizării celuilalt, a respectării personalității începând cu deciziile minore și majore și în primul rând decizia cheltuirii banilor);
- cauză culturală, provenind la rândul ei din multiple determinații.

Trebuie să spunem că divorțul nu ar fi aşa de rău, dacă s-ar termina cum sunt prezentate lucrurile adeseori în unele filme, printr-o armonie și o pace și înțelegere între cei doi. Dimpotrivă, aproape întotdeauna divorțul este punctul final al unei neînțelegeri conjugale, gravă și durabilă, a cărei origine poate fi sexuală, cum am mai spus, caracterială sau culturală.

Rareori, soții se despart fără ură și arțag.

Este foarte greu să ne dăm seama ce este mai bine pentru copii și pentru viitorul acestora, pentru prevenirea inadaptării școlare și pentru prevenirea devianței și delincvenței: menținerea familiei chiar dacă există un dezacord conjugal accentuat ?, divorțul ?, alte posibilități neexistând în varianta în care există un dezacord conjugal.

Dezacordul conjugal este neînțelegerea durabilă între soții, care are o fenomenologie extrem de variată, manifestându-se în ură, încrâncenare, război continuu cu fel și fel de modalități și de mijloace. Cauzele conflictului sunt și ele de multe ori adânci și reale și ar fi putut fi prevenite într-un singur mod: dacă cei doi, eventual se cunoșteau, își spuneau deschis ce fire au și ce pretenții au de la viață și nu instituiau o formă de luptă și război de durată.

Copilul reacționează fie opunându-se acestei stări de lucruri, fie închizându-se în sine, dar niciodată în mod adecvat (posibil că nici n-ar avea cum să reacționeze în mod adecvat și eficient, din moment ce adulții aflați în luptă nu găsesc soluția problemei lor).

Cufundat în confuzie, activitatea sa școlară se deteriorează (nu mai poate avea un program, nu are liniștea necesară concentrării, nu are programarea și sprijinul, începând din partea mamei, care ar trebui să se ocupe mai mult de el, s.a.m.d.). Ca urmare, profesorii trebuie să caute să cunoască ce se află de fiecare dată în spatele unei manifestări antisociale sau să cunoască bine situația elevilor:

- *familia adoptivă*, alcătuită de obicei din părinți mai vârstnici și dintr-un singur copil înfiat sau luat sub ocrotire, întreaga afecțiune și grija se îndreaptă de regulă spre acest copil; Andrei Cosmovici (în Psihologia școlară, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 111) arată: „... saturat și plătit

de atâtdea atenții, copilul va adopta atitudinea *minimei rezistențe față de greutăți, față de efort*";

- *familii disociate*, deseori cei doi părinți, deși despărțiti, revendică în aceeași măsură copilul, fiecare dintre ei căutând să-l atragă de partea lui și să-l instige împotriva celuilalt, pentru a-l compromite; acest caz se observă frecvent, în viața de zi cu zi. Impresionante sunt, în această privință, cazurile acestor copii deveniți „confidentul” unuia dintre părinți, care își dă seama de prăbușirea condițiilor securității vieții lor de familie, ceea ce îi face să devină *blazați și neîncrezători în oameni*;
- în cazul *copiilor orfani sau abandonati*, care se află în grija asistenței publice, cu toată atenție care li se oferă aici, le lipsește tocmai mediul afectiv, familial. De aceea, din rândul acestora se detașează, uneori, copilul depresiv, descurajat, aflat în continuă căutare de afectivitate. Se adoptă ca soluție constituirea unor „mici sate” sau „campusuri speciale” pentru aceștia.
- *familii reconstituite* din familiile divorțate, cu copii rezultați din căsătorii anterioare și care vin de obicei cu principii și deprinderi de educație total diferite, fapt care poate favoriza o atmosferă de nesiguranță și neliniște sau apariția unor conflicte și tensiuni, fie între cei doi părinți, fie între părinți și copii.

b.) Familiile, copilul și divergențele educative dintre membri adulți ai familiei.

Pot să fie alte și alte situații, când mediul familial nu se limitează strict la membrii *grupului familial nuclear* (așa cum l-am definit anterior, ca fiind format numai din părinți și copii). Cel mai adesea se pot afla și alți adulți, cum ar fi: bunici, mătuși, unchi, veri, prieteni, care toți iau parte într-un mod permanent sau doar din când în când la viața familiei respective. Aceste persoane pot să joace un rol important, influențând în unele cazuri *natura relațiilor copiilor cu părinții*.

Bunicii pot constitui adeseori: fie o sursă rea (prin faptul că exageră hiperprotectiv cu copiii, îi alintă sau le creează multe facilități, multe cadouri sau chiar bani, etc.), fie dimpotrivă, o soluție bună pentru că sunt adeseori o sursă de experiență bogată și prețioasă pentru copil.

Astfel, pentru copiii dintr-o familie numeroasă, bunici sub un alt aspect oferă acel „surplus de cămin” (cum îl numește A. Cosmovici în „Psihologia școlară”, Polirom, 1998, p.112) care completează și întregește mediul familial propriu-zis și în care fiecare dintre copii se bucură de o atenție egală.

Copilul gelos, care consideră că alt copil (frate sau soră) i-a luat locul în inima părinților săi, vine la bunici, unde găsește un loc de refugiu. Este adevărat însă, că uneori bunicii se arată deosebit de protectori și de îngăduitori cu nepoții, ocrotindu-i și apărându-i de pedepsele părinților lor chiar și

atunci când nu ar trebui. Se confirmă încă o dată, că una din cele mai grele profesiuni este cea de părinte și este uimitor că multe dintre cadrele didactice au avut grave eșecuri în educarea propriilor copii: surprinzător dar adevărat.

Grupul fratern este de asemenea un subsistem în cadrul familiei și adeseori el poartă amprente de *unitate* sau *tensiune* din familie sau creează tensiune în familie prin problemele pe care le pot crea.

Este un fapt cunoscut că, în familie, copilul suferă influență nu numai a membrilor adulți, ci și a celorlalți copii (frați, surori, veri etc.) tocmai prin calitatea familiei de a fi o „personalitate colectivă”. Desigur, aceste influențe depind de numărul copiilor din familie, de vârsta și sexul fiecărui, de poziția copiilor în colectivul familial.

Adesea, în sănul familiei își fac simțită prezența, printre copii, unele grupuri ostile:

- cel al copiilor mici împotriva celor mari, cel al fetelor împotriva băieților, cel al fraților împotriva verilor, etc.

Faptele arată că, de cele mai multe ori conflictele dintre frați sunt determinate de poziția copilului pe scara vîrstei. În raport cu poziția copilului pe scara vîrstei, se deosebesc:

- *cel mai mare*, de pildă, care a avut la un moment dat totul (atenție, dragoste, etc.) trăiește, din momentul apariției următorului copil, cu care trebuie să împartă dragostea părinților, *un complex de detronare și puternice sentimente de gelozie*.
- *copilul cel mai mic* din familie ocupă și el o poziție parte și destul de *primejdioasă* în colectivul familial; el ajunge în situația nefericită de a fi „răsfățul familiei”, fiind înconjurat de cele mai calde sentimente de duioșie și dragoste din partea părinților. El își va dezvolta la maximum „firea voluntară”, devenind impulsiv, revindicativ, obraznic față de cei din jur.
- *copilul unic*, care este estul de des un „copil-problemă”, în școală este cel care ridică cele mai mari probleme pentru viața grupului familial. Răsfățul continuu îl transformă într-un mic tiran al familiei, pe cât de irațional și capricios, pe atât de temut și de imprevizibil în reacții în raport cu ceilalți.

În cunoscuta lucrare „Condiția umană” (Ed. Științifică, București, 1973), în care abordează *Aspectul ei bio-psiho-social și cultural* – psihologul român Nicolae Mărgineanu, în subcapitolul *Familia*, abordează (în parte a IV-a) și problema intitulată „Ordine nașterii” (p. 186-188), cu numeroase implicații referitoare la *mai mulți copii, copilul cel mai mare, copilul mijlociu*,

copilul unic și aduce un tablou mult mai nuanțat și realist. De acolo, preluăm și noi unele considerente și observații.

„Disciplina, la fel ca și dragostea, trebuie acordată și administrației cu măsură” (p.187). Ceea ce nu trebuie însă să se uite este faptul că, *în viață, conflictele nu trebuie evitate, ci învinse*. De aceea, părinții trebuie să-și învețe copiii acest lucru.

Deci, copiii nu pot fi fericiți prin evitarea luptei în care conflictele sunt inevitabile, ci fericirea izvorăște nu din ocolirea lor, ci din înfrângerea lor. Trebuie să-i pregătim pe copii, ca să fie fericiți, pentru această luptă în care să fie învingători, nu învinși.

Exigențele exagerate, manifestate de unii părinți față de copii lor, favorizează eșecurile școlare, provoacă „intoxicațiile intelectuale”, generatoare de irascibilitate și chiar de agresivitate în raport cu sarcinile școlare. André Bergé spunea:

„Un defect nu este o imperfecțiune esențială a ființei, ci un mod deosebit și aberant de a acționa la exigențele lumii exterioare. Defectul vădește o dificultate de adaptare... Un copil dificil este aproape întotdeauna un copil care are anumite dificultăți”.

Întorcându-ne la observațiile lui Nicolae Mărginean, acesta spunea:

„Faptul că ne năștem sănătoși sau cu tulburări fiziológice și asimetrii morfologice, cu capacitate intelectuale inferioare sau superioare, cu aptitudini și vocație bine determinate, cu echilibru și armonie de tendințe sau invers, etc., rămâne variabila cu care toate celelalte – familia, școala, comunitatea și vecinătatea, meseria și căsătoria, țara chiar – se conjugă” (p. 185).

În concluzie, sigur chiar dacă nu vedem în familie doar primul laborator și unicul laborator, aşa cum ar rezulta din perspectiva psihanalizei care pornește totuși de la faptul real că în primii 3 ani de viață, în care sunt puse bazele personalității umane, familia este totuși acest laborator, este ca să spunem aşa, întreaga societate. Deci, chiar dacă nu este unicul laborator, ea este fără îndoială laboratorul prim al personalității, și în unele cazuri și cel mai important sau aproape la fel de important cum sunt ceilalți factori: școala, mediul de joacă, societatea și alții și mai târziu: profesiunea, căsătoria; dar și familia am văzut că se conjugă cu ereditatea, care este parametrul prim al vieții, cel puțin în ordinea cronologică, a intrării în acțiunea formativă.

Sursa bibliografica :

- A. Cosmovici: „Psihologia școlară”, Polirom, 1998, p.112
Alexandru Huditeanu: „Devianta comportamentală la elevi”, Editura Psihomedia, Sibiu, 2001
Alexandru Huditeanu: „Metode de cunoaștere psihologică a elevilor”, Editura Psihomedia, Sibiu, 2001
Caterina Bagdasar: „Aspecte ale dezvoltării afectivității feminine – Studiu psihopedagogic”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975
Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord): „Dicționar de sociologie”, Ed. Babel, București, 1998
Nicolae Mărgineanu: „Condiția umană”, Ed. Științifică, București, 1973.